

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИҲ

Илимий-методикалық журнал

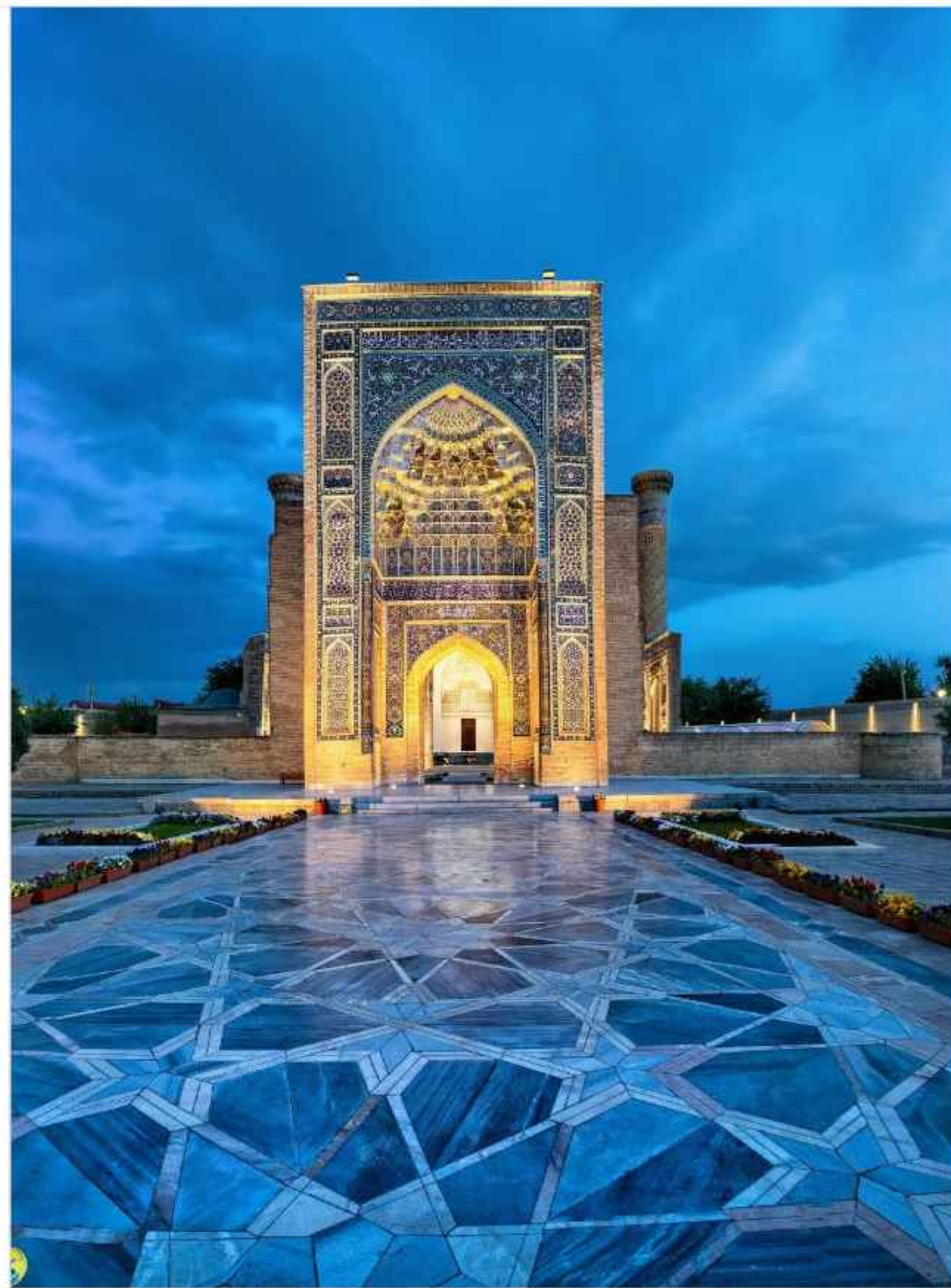

№ 2 2025

гуманитарные науки
естественные науки
технические науки

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

2025

2-сан

*Ўзбекистон Республикасы Министрлер Кабинети жанындагы
Жоқарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының
25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды*

*Қарақалпақстан Баспа сөз хам хабар агентлиги тәрепинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды.
№01-044-санлы гүялық берилген.*

2-сан 2025

март - апрель

*Қарақалпақстан Республикасы мектепке шөкемгі хәм мектеп билимлендириуи
министрлиги, Қары Ниязий атындағы Тәрбия педагогикасы миллий институты
Қарақалпақстан филиалы*

Редактор:

А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ	Сабит НУРЖАНОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ	Захия НАРИМБЕТОВА
Айтмурат АЛЬНИЯЗОВ	Хушбоқ НОРБҰТАЕВ
Сапардурды АБАЕВ	Ойниса МУСУРМОНОВА
Адхамжон АБДУРАШИТОВ	Уролбой МИРСАНОВ
Хайрулла АЛЯМИНОВ	Сафо МАТЧОН
Мавлюда АЧИЛОВА	Шуқурилло МАРДОНОВ
Азизжан АБДАЗИМОВ	Абдулхамид МИРЗАЕВ
Шухрат АБДУЛЛАЕВ	Абдимурат ЕСЕМУРАТОВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ	Даулетназар СЕЙИТКАСЫМОВ
Злийха ОРАЗЫМБЕТОВА	Қалыбай ПРИМБЕТОВ
Мансурбек ОНГАРОВ	Раъно ОРИПОВА
Алишер АЛЛАМУРАТОВ	Бахтиёр РАХИМОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ	Норим РАХМАНОВ
Тўлқин АЛЛАЁРОВ	Муқаддас РАХМАНОВА
Марифжон АХМЕДОВ	Светлана СМЕРНОВА (Москва, Россия)
Гулзабира БАБАШЕВА	Тажибай САПАРБАЕВ
Умида БАҲАДИРОВА	Мухаббат САЛАЕВА
Фархад БАБАШЕВ	Гўзал СОДИҚОВА
Гулзода БОЙМУРОДОВА	Улбосын СЕЙИТЖАНОВА
Гулбахар БЕКИМБЕТОВА	Амина ТЕМИРБЕКОВА
Комил ГУЛЯМОВ	Нурзода ТОШЕВА
Маманазар ДЖУМАЕВ	Қуанишбек ТҮРЕКЕЕВ
Асқар ДЖУМАШЕВ	Тажибай УТЕБАЕВ
Дилдора ДАВРОНОВА	Амангелди УТЕПБЕРГЕНОВ
Мухтар ЕРМЕКБАЕВ (Шимкент, Қазақстан)	Мамбеткерим ҚУДАЙБЕРГЕНОВ
Алишер ЖУМАНОВ	Амангелди ҚАМАЛОВ
Гулнара ЖУМАШЕВА	Тажикал ҚУДАЙБЕРГЕНОВА
Холбой ИБРАГИМОВ	Ойбахор ШАМИЕВА
Шохида ИСТАМОВА	Ризамат ШОДИЕВ
ВОХИД КАРАЕВ	Зафар ЧОРИШАНБИЕВ
Алима КЕНЖЕБАЕВА (Тараз, Қазақстан)	Рустам ФАЙЗУЛЛАЕВ
Сарсенбай КАЗАХБАЕВ	Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Мохира КУВВАТОВА	Тармиза ХУРВАЛИЕВА
Джавдод ПЎЛАТОВ	Умид ХОДЖАМҚУЛОВ
Ярмухаммат МАДАЛИЕВ (Шимкент, Қазақстан)	Жавлонбек ХУДОЙБЕРГЕНОВ
Меруерт ПАЗЫЛОВА	Гулрухсор ЭРГАШЕВА
Пердебай НАЖИМОВ	Гавхар ЭШЧАНОВА
Асқарбай НИЯЗОВ	Қонысбай ЮСУПОВ
	Гулара ЮСУПОВА

МАЗМУНЫ

ТИЛ ХАМ ҲАДБИЯТ

Mirzabaeva M.B. Filologiya bag'dari studentlarini awizeki ham jazba konlikpelerin rawajlandirivda zamanagoy texnologiyalar ham shiniyigilardir ahmiyeti	7
Абутова З.Ж. Технология КАНООТ на уроках русского языка (на примере темы «Имя прилагательное» в 6 классе)	12
Сагиндилов А. Разработка кейс-стади для учащихся уровня А2 и его внедрение в учебный процесс	18

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Пазылова М.Е. Талабаларнинг ўқув-билиш фаолиятини ривожлантиришда ўқув жараёнининг дидактик имкониятлари	24
Темирбекова А.О. Neutopedagogika asosida dasturlashning til o'rganish jarayonidagi o'rni va samaradorligi	32
Jo'rayev F.A. O'qituvchilar tayyorlashda mantiqiy fikrlashning o'rni: pedagogik nuqtai nazar	38
Abdullayev S. S. Talabalarda ijtimoiy daxldorlik fazilatini rivojlantirishning mazmuni va didaktik imkoniyatlari	43
Jakbarov O.O. Oliy ta'limda ma'naviyatni yuksaltirish bo'yicha boshqaruv mexanizmlari	49
Markayev Z.I. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'quvchilarning umumkasbiy bilim va ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi	54
Soxibjonov Z.S. Oliy pedagogik ta'limning tarix o'quv dasturiga umumiy holati va bunda gender yondashuvini integratsiyalashning ahamiyati	65
Raimjonov S. O'. Musiqa madaniyati darslarida innovatsion ta'lim texnologiyalari vametodlaridan foydalanish imkoniyatlari	70
Toshpulatova S.K. Musiqa madaniyati darslarida innovatsion ta'lim talabalarda sog'lom turmush tarzini shakllantirishning pedagogik asoslari	77
Nabiyeva N.N. Triz texnologiyasi asosida bo'lajak pedagoglarning ijodiy tafakkurini oshirishning ilmiy-konseptual asoslari	82
Hamraqulov Y.M. Kreativlik muhandislik faoliyatini rivojlantirishning asosiy omili sifatida	88
Turayev J.A. Talabalarning mustaqil o'quv faoliyatini raqamli ta'lim texnologiyalari yordamida tashkil etish metodikasi	95
Norboyeva M.Sh. Bo'lajak pedagoglarda aksiologik yondashuvlar asosida altruizm ko'nikmalarini shakllantirishning nazariy asoslar	100
Turdiyev N.B. Talabalarda integrativ darslarni loyihalash asosida samarali darslarni tashkil etish metodologiyasi	104
Djavlanova N. X. Maxsus pedagogika modulini integrativ o'qitishning nazariy asoslari	110
Абдуллаева С.Б. Талабаларда мустақиллик тафаккурини шакллантириш ва ривожлантириш жараёнини моделлаштириш	119
Farxodova D. Q. Pedagogik tadqiqotlarda kreativ tafakkur va qobiliyat muammosi	125
Allamuratov G'.A. Psixologiya yo'nalishi talabalarning lingvokognitiv kompetentsiyasini rivojlantirishning motivatsion yondashuvga asoslangan modeli	130
Abduazimov F.A. An'anaviy ijrochilikda rubobning madaniy ahamiyati	134
Xidirova D.Z. Innovatsion yondashuv asosida bo'lajak pedagoglarni kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayonini loyihalashtirishning pedagogik tizimi	140
Xudayberganov A. Pedagogika yo'nalishdagi talabalarning savodxonligini rivojlantirish masalalari	147
Doniyorova G.B. O'qituvchi obrazining ijtimoiy-psixologik omillari va ularning ta'lim jarayoniga ta'siri	151

Yo'ldosheva G.V. Oliy ta'lim imidjini muassasalarning ta'lim xizmati bozorida raqobat pozitsiyasini mustahkamlashdagi ta'siri	155
Mirgaziyeva Z.T. O'quvchilarda hayotiy ko'nikmalarni shakllantirishning pedagogik imkoniyatlari	164
Raximov X.A, Sultonova Sh.Y. GeoGebra yordamida yuqori sinf o'quvchilariga geometriyani o'rgatishda teoremlarni isbotlash ko'nikmalarini bosqichma-bosqich rivojlantirish metodikasi	169
Rahmonova N.N. Raqamlashtirish sharoitida bo'lajak o'qituvchilarni kreativ kompetensiyasini forsait texnologiyalari asosida loyihalashtirish strategiyasi	174
Dilmurodova Z.D. Psixologiyada qobiliyat muammosi va uning pedagogik jihatlari	184
Qorayev S.B. Ta'lim va amaliy faoliyat klasteri muhitini ta'minlash metodologiyasining tahlili	191
Qorayev S.B. Individual yondashuv asosida o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish masalalari	195

МИЛЛИЙ ҲАМ РУҲХИЙЛИК ТИЙКАРЛАРИ, ТАРИЙХ, ФИЛОСОФИЯ

Абаев С. Дуньялык мамлекет деген не?	201
Primbetov K.T., Turebaeva F. S. Milliy madeniy miyraslarning pedagogikalik imkoniyatlaridan paydalanishning teoriyalik-metodologiyalik tareplari ham o'zine tan ozgishelikleri	204

ФИЗИКА, МАТЕМАТИКА, ИНФОРМАТИКА

Камалов А.Б., Аширбекова С.У. Инновации в обучении: преимущества и недостатки цифровых технологий в образовании	210
---	-----

БАСЛАҒЫШ КЛАСС, МЕКТЕПКЕ ШЕКЕМГҲ ТӨРБЯ

Soliyev I. S. Maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiyasida milliy urf-odatlarining ahamiyati	224
Ashurov B.I. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini o'quv faoliyati nazariyasi asosida to'p ulotirishga o'rgatish	228
Urunov A.M. Boshlang'ich sinf texnologiya darslarida o'quvchilarning bilish faoliyatlarini rivojlantirish asoslari	236
Rabbonayeva D.T. O'qish savodxonligi darsligidagi matnlarni tahlil qilish usullari	243
Nurmanova D.J. Sinf rahbarining o'quvchilarni tarbiyalashda ota-onalar bilan hamkorlikdagi pedagogik faoliyati (bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari uchun)	247
Sholpanova A.M. Maktabgacha yoshdagi bolalarning kommunikativ rivojlanishida qo'llaniladigan usullar va metodlar	254
Eshbekova G. Z. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilarida yozish ko'nikmalarini innovatsion yondashuvlar asosida takomillashtirish ilmiy-nazariy asoslari	258
Babadjanova M.R. Boshlang'ich sinf matematika darslarida media texnologiyalardan foydalanishning nazariy ahamiyati	263
Mamasaidova M.A., Odilova S.X. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining matematik dunyoqarashini shakllantirishda sinergetik yondashuv masalalari	271
Uteniyazov Z.B. Boshlang'ich sinflarda o'qish savodxonligini axborot texnologiyalari vositasida rivojlantirish	276
Atadjanova Sh.Q., Yusupova F.H. Maktabgacha yoshdagi bolalarda art terapiyaning ahamiyati	284
Jumayeva M.A. Maktabgacha ta'lim tashkilotida innovatsion ishlarni tashkil qilish	291
Yuldasheva G.S. MDH davlatlari psixologlarining "Men" konsepsiyasi haqidagi qarashlari	295
Mo'minova E.M. Dizartriya bo'lgan bolalarda kommunikativ qobiliyatlarni rivojlantirishda logopedik yordamning o'rni	301

PSIXOLOGIYADA QOBILIYAT MUAMMOSI VA UNING PEDAGOGIK JIHATLARI

Dilmurodova Z.D.

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Psixologiya kafedrası o'qituvchisi

Tayanch so'zlar: qobiliyat, psixologiya, pedagogika, O'zbekiston, madaniy ta'sir, ta'lim islohoti, STEAM ta'limi, Aleksandr Luriya, kognitiv rivojlanish, madaniy jihatdan sezgir o'qitish.

Ключевые слова: способности, психология, педагогика, Узбекистан, культурное влияние, образовательная реформа, STEAM-образование, Александр Лурья, когнитивное развитие, культурно-чувствительное обучение.

Key words: Ability, psychology, pedagogy, Uzbekistan, cultural influence, educational reform, STEAM education, Alexander Luria, cognitive development, culturally sensitive teaching.

РЕЗЮМЕ:

Ushbu maqolada "qobiliyat" tushunchasi psixologik-pedagogik doirada ko'rib chiqiladi, bunda O'zbekistondagi ta'lim sharoitiga alohida e'tibor beriladi. Tadqiqot qobiliyatlarning tarixiy va zamonaviy istiqbollarini o'rganadi, madaniy, ijtimoiy va ta'lim omillari ularning rivojlanishiga qanday ta'sir qilishini tahlil qiladi. O'zbekistonda ta'lim sohasidagi so'nggi islohotlar, masalan, STEAM (fan, texnologiya, muhandislik, san'at va matematika) ta'limini integratsiyalash, o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini oshirishga qaratilgan.

РЕЗЮМЕ:

В данной статье рассматривается понятие «способности» в психолого-педагогическом аспекте, особое внимание уделяется условиям образования в Узбекистане. В исследовании изучаются исторические и современные взгляды на способности, анализируется, как культурные, социальные и образовательные факторы влияют на их развитие. Недавние образовательные реформы в Узбекистане, такие как интеграция STEAM-образования (естественные науки, технологии, инженерия, искусство и математика), направлены на улучшение критического мышления и навыков решения проблем у учащихся.

SUMMARY:

This article examines the concept of "ability" within a psychological and pedagogical framework, with particular attention to the educational context in Uzbekistan. The study explores historical and contemporary perspectives on abilities, analyzing how cultural, social, and educational factors influence their development. Recent educational reforms in Uzbekistan, such as the integration of STEAM (science, technology, engineering, arts, and mathematics) education, are aimed at improving students' critical thinking and problem-solving skills.

Kirish. "Qobiliyat" konstruksiyasi psixologik va ta'lim tadqiqotlarida asosiy nuqta bo'lib, individual faoliyat va ta'lim natijalariga hissa qo'shadigan kognitiv, hissiy va ijtimoiy o'lchovlarni o'z ichiga oladi. O'zbekiston sharoitida, ayniqsa, xalqning boy madaniy merosi va uning rivojlanayotgan ta'lim landshaftini hisobga olgan holda, qobiliyatlarni tushunish va tarbiyalash muhim ahamiyatga ega.

1930-yillarning boshlarida sovet nevropsixologi Aleksandr Luriya O'zbekistonda madaniy va atrof-muhit omillarining kognitiv jarayonlarga qanday ta'sir qilishini o'rganishga qaratilgan muhim madaniyatlararo tadqiqotlar olib bordi. Luriyaning tadqiqotlari shuni ko'rsatdiki, kognitiv funktsiyalar nafaqat biologik jihatdan aniqlangan, balki madaniy va ijtimoiy kontekstlarda ham sezilarli darajada shakllangan. Uning topilmalari turli madaniy sharoitlarda kognitiv rivojlanishning o'zgaruvchanligini ta'kidlab, kognitiv jarayonlarning universalligini shubha ostiga qo'ydi va qobiliyatlarni shakllantirishda madaniy omillarning ahamiyatini ta'kidladi.[1] O'zbekiston 1991-yilda mustaqillikka erishganidan so'ng ta'lim sifati va qulayligini oshirish maqsadida ta'lim sohasida keng qamrovli islohotlarni amalga oshirdi. Hukumat o'quv dasturlarini modernizatsiya qilish, o'qituvchilar malakasini oshirish va ta'lim natijalarini xalqaro standartlarga moslashtirishga qaratilgan siyosatni amalga oshirdi. Ushbu sa'y-harakatlarga qaramay, ayniqsa, resurslar va malakali kadrlar cheklangan qishloq joylarida muammolar saqlanib qolmoqda [2]

O'zbekiston ta'lim sharoitida qobiliyat muammosini o'rganish bir necha sabablarga ko'ra hal qiluvchi ahamiyatga ega:

1. Madaniy ahamiyatga egalik: Madaniy omillar qobiliyatlarning rivojlanishiga qanday ta'sir qilishini tushunish talabalarning kelib chiqishi bilan rezonanslashadigan madaniyatga mos keladigan o'qitish usullarini yaratishga yordam beradi.

2. Siyosatni ishlab chiqish: Qobiliyatni belgilovchi omillarni tushunish siyosatchilarga mavjud nomutanosibliklarni bartaraf etadigan va teng ta'lim imkoniyatlarini targ'ib qiluvchi tadbirlarni ishlab chiqishda yo'l-yo'riq ko'rsatishi mumkin.

3. Global oqibatlar: Turli madaniy kontekstlarda qobiliyatni o'rganish ta'lim bo'yicha global munozaraga hissa qo'shadi va xalqaro ta'lim amaliyotini yaxshilashga yordam beradi.

Ushbu tadqiqot O'zbekistonga alohida e'tibor qaratgan holda, qobiliyat tushunchasini psixologik va pedagogik linzalar orqali tahlil qilishga qaratilgan. Tarixiy ta'sirlarni, hozirgi ta'lim amaliyotlarini va madaniy omillarni o'rganib, tadqiqot ushbu noyob kontekstda qobiliyatlar qanday rivojlanishi va tarbiyalanishi haqida har tomonlama tushuncha berishga intiladi.[3]

Adabiyot tahlili. "Qobiliyat" tushunchasi psixologik-pedagogik tadqiqotlar doirasida keng ko'lamda o'rganilib, individual o'rganish va ishlashga hissa qo'shadigan kognitiv, hissiy va ijtimoiy o'lchovlarni o'z ichiga oladi. O'zbekiston sharoitida bu qobiliyatlarni tushunish va rivojlantirish, ayniqsa, mamlakatning o'ziga xos madaniy-ma'rifiy landshaftini hisobga olgan holda juda muhim.

Sovet Ittifoqi davrida O'zbekistonda ta'lim marksistik-lenincha mafkurani targ'ib qilishga qaratilgan standartlashtirilgan o'quv dasturi bilan ajralib turardi. Bu yondashuv shaxsiy qobiliyatlardan ko'ra jamoani ustun qo'ydi, ko'pincha shaxsiy qobiliyat va ijodkorlikni e'tiborsiz qoldirdi. Markazlashtirilgan tizim bir xillikka urg'u berdi, bu esa savodxonlikni oshirish bilan birga, turli xil iste'dodlarning rivojlanishiga to'sqinlik qilgan bo'lishi mumkin. Akyildiz (2014) ushbu davrda fuqarolik qadriyatlari va normalarini tarqatishda ommaviy ta'limning rolini muhokama qiladi. 1991-yilda mustaqillikka erishgach, O'zbekiston ta'lim tizimini modernizatsiya qilish va o'quvchilarning individual qobiliyatlarini yanada yaxshilash maqsadida ta'lim sohasida islohotlarni boshladi. 11 yillik majburiy ta'lim tizimining joriy etilishi o'quvchilar rivojlanishi uchun yanada moslashuvchan asos yaratishga qaratilgan edi. Biroq, shahar va qishloq ta'lim sifati o'rtasidagi nomutanosiblik kabi muammolar saqlanib qolmoqda. Osiyo taraqqiyot banki (2021) ma'lumotlariga ko'ra, raqamli savodxon, malakali ishchi kuchini shakllantirish uchun texnik va kasb-hunar ta'limini tubdan qayta ko'rib chiqish zarur.

So'nggi paytlarda inklyuziv ta'limga qaratilgan sa'y-harakatlar barcha bolalarning, qobiliyatlaridan qat'i nazar, sifatli ta'lim olish imkoniyatini ta'minlashga qaratilgan. Creative Associates International inklyuziv ta'lim barcha talabalar uchun ta'lim tajribasini oshirishini va jamiyat integratsiyasini rag'batlantirishini ta'kidlaydi.

Ushbu tadqiqotda psixologiyadagi qobiliyat muammosi va uning O'zbekistondagi pedagogik oqibatlarini tahlil qilish uchun aralash usullardan foydalaniladi. Tadqiqot dizayni hozirgi ta'lim landshaftini har tomonlama tushunishni ta'minlash uchun miqdoriy ma'lumotlar tahlili va sifatli baholashni birlashtiradi. Nufuzli manbalar, jumladan, Jahon banki va YuNESKODan olingan ikkilamchi ma'lumotlar ta'lim ko'rsatkichlari, jumladan, o'qishga qabul qilish darajasi, savodxonlik darajasi va ta'lim xarajatlari kabilarni baholash uchun tahlil qilindi. Masalan, Jahon bankining ma'lumotlariga ko'ra, 1992-2004 yillarda ta'limga davlat xarajatlari yalpi ichki mahsulotning 12% dan 6,3% gacha qisqargan va keyinchalik 2006 yilda 8,1% gacha oshgan.

Qobiliyatlarni rivojlantirish haqidagi tasavvurlarni chuqurroq bilish uchun O'zbekistonning turli mintaqalaridagi o'qituvchilar, siyosatchilar va talabalar

bilan yarim tizimli suhbatlar o'tkazildi. Ushbu suhbatlar shaxsiy tajriba va hozirgi ta'lim amaliyoti va islohotlariga munosabatni o'rganishga qaratilgan. Tabaqalashtirilgan tanlama usuli ijtimoiy-iqtisodiy holat va ta'lim resurslaridan foydalanish kabi omillarni hisobga olgan holda shahar va qishloq joylardan vakillikni ta'minladi. Ma'lumot to'plash axloqiy me'yorlarga, shu jumladan xabardor rozilik va maxfiylikka rioya qilgan holda olti oy davomida amalga oshirildi. Miqdoriy ma'lumotlar tendentsiyalar va korrelyatsiyalarni aniqlash uchun statistik dasturiy ta'minot yordamida tahlil qilindi, sifatli ma'lumotlar esa umumiy mavzular va tushunchalarni olish uchun tematik tahlildan o'tkazildi. Ma'lumotlar manbalarining triangulyatsiyasi topilmalarning ishonchligi va asosligini oshirdi.

Ushbu keng qamrovli metodologiya tarixiy ta'sirlar, joriy amaliyot va madaniy kontekstlarni hisobga olgan holda O'zbekiston ta'lim tizimida qobiliyatlar qanday kontseptsionalanganligi va tarbiyalanishi haqida nozik tushunchaga yordam beradi.

Natijalar. O'zbekiston ta'lim tizimidagi qobiliyat tahlili o'quvchilar rivojlanishiga ta'sir etuvchi tarixiy, madaniy va tizimli omillarning murakkab o'zaro ta'sirini ochib beradi. Tarixiy ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, 1992 va 2004 yillar oralig'ida ta'limga davlat xarajatlari yalpi ichki mahsulotning 12% dan 6,3% gacha kamaydi, keyinchalik 2006 yilda 8,1% gacha o'sdi. Bu o'zgarish ta'lim darajalari bo'yicha resurslar taqsimotiga ta'sir ko'rsatdi. Shunisi e'tiborga loyiqlik, boshlang'ich va o'rta ta'limga qamrab olish ko'rsatkichlari yuqoriligidan qolayotgan bo'lsa-da, shahar va qishloq joylari o'rtasida sezilarli tafovut mavjud bo'lib, sifatli ta'lim olish imkoniyati teng emasligini ko'rsatadi.

Mustaqillikdan so'ng O'zbekistonda oliy ta'limni modernizatsiya qilish bo'yicha islohotlar amalga oshirildi. Ushbu islohotlar ta'lim natijalarini xalqaro standartlar va mehnat bozori ehtiyojlariga moslashtirishga qaratilgan. Biroq, eskirgan o'quv dasturlari va cheklangan tadqiqot imkoniyatlari kabi muammolar saqlanib qolmoqda, bu esa o'quvchilarda yuqori darajadagi kognitiv qobiliyatlarning rivojlanishiga to'sqinlik qilmoqda.

STEAM (fan, texnologiya, muhandislik, san'at va matematika) ta'limini joriy etish tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini oshirishga qaratilgan strategik sa'y-harakatlarni ifodalaydi. O'qituvchilarning STEAM haqidagi tasavvurlari ijobiy qabul qilinganidan dalolat beradi, ammo samarali amalga oshirish doimiy kasbiy rivojlanish va resurs investitsiyalarini talab qiladi.[8]

Barcha talabalar uchun teng ta'lim imkoniyatlarini ta'minlash uchun inklyuziv ta'limni rivojlantirishga qaratilgan sa'y-harakatlar boshlandi. Biroq,

mintaqalar bo'ylab amalga oshirishdagi nomutanosiblik turli xil o'quvchilarni qo'llab-quvvatlash uchun maqsadli strategiyalar zarurligini ta'kidlaydi.

Muhokama. O'zbekiston ta'lim tizimida "qobiliyat"ni o'rganish tarixiy meros, siyosiy islohotlar va zamonaviy pedagogik tashabbuslar bilan shakllangan ko'p qirrali manzarani ochib beradi. Ushbu munozara topilmalarni sintez qiladi, ularni kengroq ta'lim paradigmalari doirasida kontekstlashtiradi va kelajak traektoriyalari haqida bashoratli tushunchalarni taklif qiladi. O'zbekiston mustaqillikka erishgandan so'ng sovet modelidan milliy qadriyatlar va jahon andozalarini o'zida aks ettiruvchi tizimga o'tishga qaratilgan ta'lim sohasida qator islohotlarni amalga oshirdi. 2017-yilda 12 yillik majburiy ta'lim tizimidan 11 yillik majburiy ta'lim tizimiga o'tilishi ta'lim yo'nalishlarini tartibga solish borasidagi sa'y-harakatlarning namunasidir. Biroq, ayniqsa markazlashtirilgan siyosat direktivalari bilan mahalliyashtirilgan ta'lim ehtiyojlarini muvozanatlashda muammolar saqlanib qolmoqda. Sovet davridan qolgan eslab o'qishga e'tibor o'qitish metodologiyasiga ta'sir qilishda davom etmoqda, bu esa o'quvchilarda tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga to'sqinlik qilishi mumkin. STEAM (fan, texnologiya, muhandislik, san'at va matematika) ta'limini qabul qilish o'quv dasturlarini modernizatsiya qilish va talabalarning tanqidiy va ijodiy fikrlash qobiliyatini oshirishga qaratilgan strategik sa'y-harakatlarni ifodalaydi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'qituvchilar o'rtasida STEAM integratsiyasiga ishtiyoq mavjud bo'lsa-da, samarali amalga oshirish resurslarning etarli emasligi va professional rivojlanishning etarli emasligi kabi omillarga to'sqinlik qiladi. Misol uchun, tadqiqot shuni ta'kidladiki, o'qituvchilar STEAM kontentini samarali etkazib berish uchun yanada keng qamrovli treninglar o'tkazish zarurligini bildirishdi. Ushbu muammolarni hal qilish STEAM maqsadlarini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun juda muhimdir.[8]

Inklyuziv ta'limni rivojlantirishga qaratilgan sa'y-harakatlar barcha talabalar, jumladan, turli xil ta'lim ehtiyojlari bo'lgan talabalar uchun teng ta'lim imkoniyatlarini ta'minlashga qaratilgan. Biroq, mintaqalar bo'ylab amalga oshirishdagi nomutanosiblik turli xil o'quvchilarni qo'llab-quvvatlash uchun maqsadli strategiyalar zarurligini ta'kidlaydi. Ta'lim bo'yicha global hamkorlik dasturiga ko'ra, Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi O'zbekiston hukumati tomonidan so'nggi paytlarda amalga oshirilgan islohotlarni aks ettiruvchi umumiy qarashga ega bo'lgan ikkinchi ta'lim sektori rejasini (2019-2023) qabul qildi. Ushbu tashabbuslarga qaramay, shahar va qishloq ta'lim sifati o'rtasidagi nomutanosiblik kabi muammolar saqlanib qolmoqda, bu esa sifatli ta'limdan teng foydalanishni ta'minlash uchun qo'shimcha harakatlar zarurligini ko'rsatadi.

O'zbekistonda oliy ta'lim evolyutsiyasi xalqaro standartlarga moslashish va ilmiy-tadqiqot salohiyatini oshirishga sodiqligini aks ettiradi. Ushbu sa'y-harakatlarga qaramay, eskirgan o'quv dasturlari va cheklangan tadqiqot imkoniyatlari kabi muammolar saqlanib qolmoqda, bu esa o'quvchilarda yuqori darajadagi kognitiv qobiliyatlarni rivojlantirishga to'sqinlik qilmoqda. Majidov va boshqalar tomonidan olib borilgan tadqiqot. (2010) mustahkam akademik muhitni yaratish uchun uzluksiz o'quv dasturlarini ishlab chiqish va tadqiqot infratuzilmasiga sarmoya kiritish zarurligini ta'kidlaydi. Oldinga nazar tashlaydigan bo'lsak, O'zbekiston ta'lim sohasidagi islohotlarning yo'nalishi modernizatsiya va inklyuzivlikka doimiy e'tibor qaratishdan dalolat beradi.

Ushbu maqsadlarni amalga oshirish uchun bir nechta strategik harakatlar tavsiya etiladi:

1. O'qituvchilarning malakasini oshirish: O'qituvchilarni STEAM bo'yicha samarali o'qitish va inklyuziv o'qitish amaliyoti uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar bilan jihozlash uchun kompleks o'quv dasturlariga sarmoya kiritish.

2. O'quv dasturlarini modernizatsiya qilish: o'quv dasturlarini global kompetensiyalarga moslashtirish, o'quvchilarni 21-asr talabalariga tayyorlash uchun tanqidiy fikrlash, ijodkorlik va muammolarni hal qilish ko'nikmalariga urg'u berish.

3. Infratuzilmaga investitsiyalar: Barcha talabalarning sifatli ta'lim muhiti va resurslaridan foydalanishini ta'minlash uchun, ayniqsa, qishloq joylarda ta'lim muassasalarini yaxshilash.

4. Tadqiqot va innovatsiyalarni rag'batlantirish: Oliy ta'lim muassasalarida innovatsiyalarni rivojlantirish va milliy taraqqiyotga hissa qo'shish uchun tadqiqot madaniyatini oshirish.

Ushbu sohalariga e'tibor qaratish orqali O'zbekiston o'z o'quvchilarining qobiliyatlarini oshirishi, milliy va global kontekstga mazmunli hissa qo'shish uchun jihozlangan avlodni tarbiyalashi mumkin.

Xulosa. O'zbekiston ta'lim tizimida "qobiliyat"ni tekshirish mamlakatning ta'lim natijalarini oshirishga qaratilgan keng qamrovli islohotlarga sodiqligini ta'kidlaydi. 2019-yil dekabr oyida boshlangan "O'zbekiston mukammal ta'lim" dasturi kabi tashabbuslar Xalq ta'limi vazirligining islohotlar dasturini qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyat kasb etdi. Umumiy qiymati 29,5 million dollar bo'lgan ushbu to'rt yillik dastur "O'zbek tili san'ati" va "Chet tili sifatida ingliz tili" (EFL) yo'riqnomalari bo'yicha o'quv natijalarini yaxshilashga qaratilgan bo'lib, salohiyatni oshirish, gender tengligi, ijtimoiy inklyuzivlik, shaffoflik, mahalliy mulkchilik va barqarorlikka e'tibor qaratgan. STEAM (fan, texnologiya, muhandislik, san'at va matematika) ta'lim integratsiyasi o'quv dasturlarini modernizatsiya qilish va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini

rivojlantirishga qaratilgan strategik sa'y-harakatlarni ifodalaydi. Biroq, tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, samarali amalga oshirish resurslarning etarli emasligi va o'qituvchilarni har tomonlama tayyorlash zarurati kabi muammolarni hal qilishni talab qiladi.

Oliy ta'lim sohasidagi islohotlar ham xalqaro standartlarga moslashish va ilmiy tadqiqot imkoniyatlarini oshirishga qaratilgan sa'y-harakatlarning asosiy yo'nalishi bo'ldi. Ushbu tashabbuslarga qaramay, eskirgan o'quv dasturlari va cheklangan tadqiqot imkoniyatlari kabi muammolar saqlanib qolmoqda, bu esa mustahkam akademik muhitni yaratish uchun uzluksiz o'quv dasturlarini ishlab chiqish va tadqiqot infratuzilmasiga sarmoya kiritishni talab qiladi.

Xulosa qilib aytish mumkinki, O'zbekiston ta'lim sohasini isloh qilishda sezilarli yutuqlarga erishilgan bo'lsa-da, mavjud muammolarni hal etishda davom etayotgan sa'y-harakatlar muhim ahamiyatga ega. Ta'lim infratuzilmasi, o'quv dasturlarini ishlab chiqish va o'qituvchilar malakasini oshirishga barqaror sarmoya kiritish talabalarning turli qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradigan o'quv muhitini yaratish uchun juda muhimdir. Ushbu strategiyalarni qo'llagan holda, O'zbekiston o'z ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, milliy va global kontekstga munosib hissa qo'shish uchun jihozlangan avlodni tarbiyalashda davom etishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Arxiv.uz. (n.d.). O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimi islohotlari. Retrieved from <https://arxiv.uz/uz/documents/referatlar/pedagogik-psixologiya/o-zbekiston-respublikasi-ta-lim-tizimi-islohotlari>
2. Gazeta.uz. (2023, May 31). O'zbekiston ta'lim tizimi yana o'zgaradimi?. Retrieved from <https://www.gazeta.uz/oz/2023/05/31/schools/>
3. Lex.uz. (2019, October 8). O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi. Retrieved from <https://www.lex.uz/ru/docs/-4545884>
4. Majidov, T., Mirkurbanov, A., & Nishanov, N. (2010). Higher Education in Uzbekistan: Reforms and the Changing Landscape Since Independence. In D. Bridges (Ed.), Higher Education and National Development: Universities and Societies in Transition (pp. 221-241). Routledge.
5. Prep.uz. (n.d.). STEM ta'lim tizimi nima o'zi?. Retrieved from <https://prep.uz/news/savollar/stem-ta-lim-tizimi-nima-o-zi>
6. ResearchGate. (n.d.). O'zbekistonda pul islohatlari. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/379219546_O%27zbekistonda_pul_islohatlari
7. TIAME. (n.d.). O'zbekiston Respublikasida ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar. Retrieved from <https://staff.tiame.uz/storage/users/435/presentations/xJJryT8TC9bxbzqdHiLIPaq9IGUzrcggasSj97O.pdf>
8. Urganch Davlat Universiteti. (2021). STEAM ta'lim (STEAM education). Retrieved from <https://hozir.org/urganch-davlat-universiteti-pedagogika-va-psixologiya-kafedras-v4.html?page=23>
9. USAID. (n.d.). Uzbekistan Education for Excellence Program. Retrieved from <https://www.usaid.gov/uzbekistan/fact-sheets/uzbekistan-education-excellence-program>
10. Zenodo. (2023). STEAM pedagogik texnologiyasi: integratsiya orqali o'rganishni kuchaytirish. Retrieved from <https://zenodo.org/records/7990699>